

WANDELEN

Waterschap
De Dommel

**RONDJE
BOSSCHE BROEK**

'S-HERTOGENBOSCH - VUGHT, LENGTE 9 KM

Moeraskartelblad

Wandelroute **Bossche Broek**

Onder de rook van 's-Hertogenbosch ligt het Bossche Broek, een natuurgebied waar veel Bosschenaren graag een ommetje maken. Vanaf de paadjes tussen de rietvelden en de hooilanden heeft u een mooi uitzicht op de 18e-eeuwse stadswallen en de middeleeuwse Sint-Janskathedraal. Eeuwenlang vormden de moerasgronden van het Bossche Broek een natuurlijke verdedigingslinie. Vanwege de grote militaire betekenis voor de stad is het gebied nauwelijks aangetast. Het weideland vormt een oase van rust aan de drukke stadstrand. Langs het water groeien allerlei moerasplanten en met enig geluk hoort u een blauwborst of een kleine karekiet.

Het natuurgebied ligt aan de Dommel en bestaat voornamelijk uit graslanden met bijzondere planten. Moeraszegge, moeraskartelblad, veenpluis, wateraardbei, watergentiaan, dotterbloem, zwanenbloem, grote pimpernel, holpijp en snavelzegge groeien hier vanwege de vrij hoge grondwaterstand. Het Bossche Broek kan worden ingezet als waterbergingsgebied wanneer het water in de Dommel te hoog komt te staan en de stad dreigt onder te lopen. Het maakt onderdeel uit van de Groene Delta rond 's-Hertogenbosch. Vanaf de stadswallen van 's-Hertogenbosch wandelt u dwars door het Bossche Broek naar Vught. U passeert Fort Isabella, dat werd gebouwd in de Tachtigjarige Oorlog en tijdens het beroemde Beleg van 's-Hertogenbosch in 1629 werd ingenomen. Op de Vughterbrug, bij terugkomst in 's-Hertogenbosch, kunt u kiezen: of u loopt over de stadswallen of u neemt het zelfbedieningspontje over de Dommel en loopt over de kade naar het eindpunt de Grote Hekel.

Praktische informatie

Rondwandeling

Rondwandeling door natuurgebied Bossche Broek, Vught en langs de vestinggracht van 's-Hertogenbosch. U loopt afwisselend over onverharde paden en over trottoirs in de bebouwde kom. U steekt de Dommel twee keer over waarvan één keer met een zelfbedieningspontje.

Toegankelijkheid

Honden zijn aangelijnd toegestaan. Wanneer het zelfbedieningspontje niet in werking is, kunt u de route uitlopen over de vestingwallen.

Lengte

9 km, inkorten niet mogelijk.

Start- en eindpunt van de route

Wandelknooppunt 53, kruising Zuidwal - Pettelaarseweg.

Parkeren

In de parkeergarage St.-Jan aan de Hekellaan, vlakbij het startpunt van de route (betaald).

Bereikbaarheid startpunt met OV

Van station 's-Hertogenbosch bus 11 richting Aawijk, 156 richting Eindhoven, uitstappen halte Hertog Hendriksingel. www.92920v.nl

Eten en drinken

Vught, Brasserie Heidelust, Kampdijklaan 80, www.heidelust.nl

's-Hertogenbosch, diverse gelegenheden in centrum, bijv. aan de Parade.

Openbaar vervoer onderweg

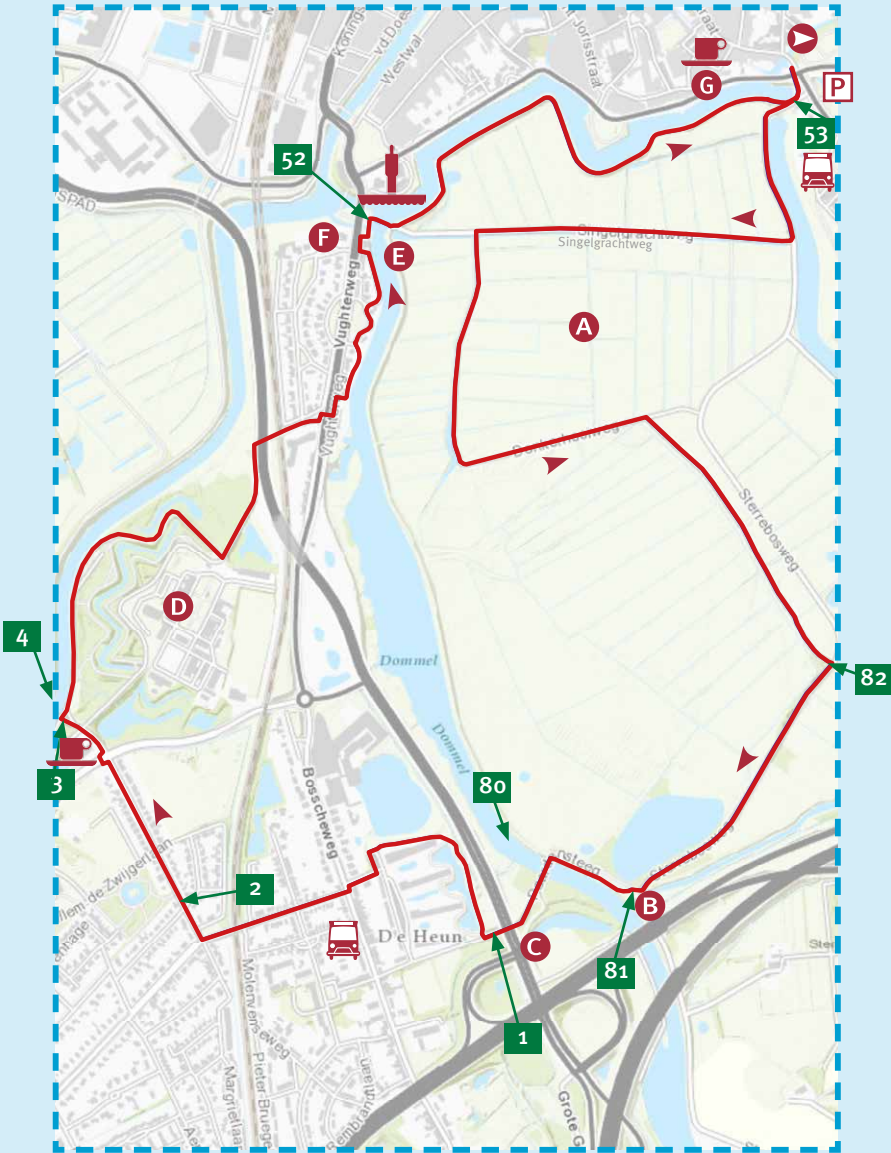
In Vught bus 9 en 140 naar 's-Hertogenbosch.

Wandelknooppunten

Deze route maakt gebruik van het Brabants netwerk van wandelknooppunten. In de beschrijving en op de kaart ziet u de knooppuntnummers. Op een knooppunt kiest u de richting met het juiste knooppuntnummer. Tussen de knooppunten ziet u gele pijlen in een groen vlak. Af en toe wijkt de route van het netwerk af.

Wandelroute

lengte 9 km

Topografische ondergrond (C) Topografische Dienst Kadaster

Routebeschrijving

Den Bosch Zuidwal – Sterrebosweg

Vanaf **kp 53** op kruising Zuidwal-Pettelaarseweg ri **kp 82**. Na 25 meter **RA** Bossche Broek in via fietspad. Fietspad met bocht naar **L** volgen en graspad rechts van fietspad aanhouden. Eerste weg **RA**, halfverharde Singelgrachtweg (wandeln netwerk verlaten). Weg **RD** volgen en brug aan linkerhand negeren. Waar halfverharding overgaat in klinkers **LA**, graspad. Op driesprong **RD** en bij bankje bocht naar **L** volgen. Eerste pad **RA**, graspad met bordje Staatsbosbeheer en geelgroene pijl. In bosje op driesprong **RD** naar **kp 82**.

Sterrebosweg – Vught, Paardensteeg

Op asfaltweg bij **kp 82** **RA**, graspad links van weg naar **kp 81**. Op **kp 81** voor Ir. A.J.A.M. Segersgemaal **RA** ri **kp 80**, klinkerweg. Direct **LA** en op dijk **RA**. Bij **kp 80** **LA** via brug de Dommel oversteken en klinkerweg volgen. Door tunneltje Vught inlopen naar **kp 1**.

Vught, Paardensteeg – Kampdijklaan

Op **kp 1** **RA** ri **kp 2**, langs slagboom en **R** houden, onverhard pad langs geluidswal. Op splitsing **R** houden, gebouw aan linkerhand. Op P-terrein **LA** en aan het eind **RA**, klinkerweg naar stoplichten. Bosscheweg oversteken, **LA** en gelijk **RA**, Loonsebaan. Weg **RD** volgen en overweg oversteken. Voorbij overweg eerste weg **RA**, Kampdijklaan.

Ir. A.J.A.M. Segersgemaal

Kijkpunten

A Overloopgebied Bossche Broek

In 's-Hertogenbosch stromen de Dommel en Aa samen in de Dieze. Bij hoogwater kan al het water van deze twee beken niet snel genoeg afgevoerd worden, dat tot flinke overstromingen kan leiden. In 1995 stond een deel van de A2 zelfs onder water. Om herhaling te voorkomen heeft het waterschap het Bossche Broek aangewezen als zogenaamd overloopgebied. Bij hoogwater kan het gebied via twee sluizen onder water gezet worden. Dit verlaagt de waterstand bij 's-Hertogenbosch met 20 cm.

B Ir. A.J.A.M. Segersgemaal

De afgelopen decennia zijn veel waardevolle plant- en diersoorten, die specifiek zijn voor een moerassig gebied, zeldzaam geworden. Oorzaak hiervan is de slechte kwaliteit en de te lage stand van het grondwater. Om dit probleem tegen te gaan wordt sinds 2006 vuil water langs en niet meer door het Bossche Broek geleid. Met het Ir. A.J.A.M. Segersgemaal kan het waterpeil in dit gebied worden geregeld. Daarnaast kan dit gemaal het gebied weer droogpompen nadat het is ingezet als bergingsgebied bij hoogwater.

C Dubbel Waterslot

De voetgangers- en fietstunnel die u iets verderop passeert, werkt als een waterslot. In geval van hoogwater in het Bossche Broek kan de tunnelbak op kerende hoogte worden gebracht. Aan de zijkanten van de fietstunnel zijn hiervoor muren aangebracht, met daarbij de mogelijkheid om de ruimte tussen de muren te sluiten met behulp van een of twee rijen balken.

Gemaal bij Vugtherbrug

D Fort Isabella

Fort Isabella werd rond 1618 door de Spanjaarden gebouwd om 's-Hertogenbosch te beschermen tegen aanvallen van troepen van de Republiek. De naam van het fort is afkomstig van aartshertogin Isabella, dochter van de Spaanse koning Filips II. Naast vestingwerk was het een kazerne. In 1629 werd het fort bij het Beleg van 's-Hertogenbosch veroverd door Frederik Hendrik.

E Oude gemaal en inlaatwerk

Bij het zelfbedieningspontje ziet u het oude gemaal van het waterschap staan. Het Ir. A.J.A.M. Segersgemaal heeft de functie van dit gemaal overgenomen. Het is een karakteristiek bouwwerk uit de jaren dertig, waarvoor een nieuwe functie wordt gezocht. In de kade van het Bossche Broek zijn witte betonnen blokken te zien. Dit is de bovenzijde van het inlaatwerk om het Bossche Broek als noodvoorziening bij hoogwater te kunnen inzetten. De rest van het inlaatwerk zit onder het zand in de kade. In noodsituaties wordt deze met behulp van een kraan bloot gelegd. Op de plek van dit inlaatwerk is in 1995 de kade doorgebroken. Achter de kade ligt het jongste wiel (een diepe, ovale plas) van Nederland, dat is ontstaan ten gevolge van die dijkdoorbraak.

Vught Kampdijklaan – Fort Isabella

Op **kp 2 RD**, Kampdijklaan vervolgen ri **kp 3**. Op kruising met Postweg **RD**. Kampdijklaan uitlopen tot **kp 3** bij brug over Afwateringskanaal. Nét voor brug **RA** langs slagboom omlaag (wandelnetwerk verlaten). Voor kanaal **RA**, zandpad. Even verder op splitsing kanaalkade aanhouden. Na krap 400 m op volgende splitsing **RA** het bos in, witrode markering. Na 25 m op dijkje **LA**. Pad over dijkje volgen langs voormalige fortgracht.

Vught, Fort Isabella – Den Bosch, zelfbedieningspont

Op klinkerweg **LA**. De weg komt uit bij een brug. **RA** via brug een weg en het spoor oversteken. Bij verkeerslichten drukke Vugtherweg oversteken. Aan de overkant **LA**. Voor huisnummer 56 **RA** en direct **LA** pad langs de Dommel. Aan het eind **RA**. Na huisnummer 28 **RA**, opnieuw pad langs de Dommel. Aan het eind **RA**, Vugtherweg. Vlak voor Vugtherbrug **RA** via metalen trap naar beneden. Onderaan trap **LA** naar **kp 52** en **RD** naar de Dommel.

Zelfbedieningspont – Den Bosch, Zuidwal

Via zelfbedieningspontje Moerasdraak de Dommel oversteken *. Aan de overkant bij gebouwtje oude gemaal **LA** (wandelnetwerk verlaten). Na 20 meter **LA**, grasdijk langs stadsgracht. Volg de grasdijk steeds **RD**. Aan het eind langs slagboom **RD** en pad volgen tot aan **kp 53** op kruising Zuidwal en Pettelaarseweg.

*** Alternatieve route**

Wanneer het pontje niet in werking is, kunt u de route vervolgen door de Vugtherbrug over te lopen en vervolgens **RA** het voetpad over de vestingwal te volgen tot het beginpunt.

De Grootte Heekel

F Vispassage onder de Vughterbrug

Op het punt waar de Dommel, het Drongelens Kanaal en de Stadssingel samenkomen ligt, half verscholen onder de Vughterbrug, het Vughter eiland. Waterschap De Dommel heeft hier een vispassage aangelegd. Er zijn zes drempels gemaakt, waarmee vissen in kleine stapjes de vlakbij gelegen stuw kunnen passeren. Vanaf het eiland kunt u met een zelfbedieningspontje de Dommel oversteken naar het Bossche Broek.

G Waterpoort Grootte Hekel

De vestingwerken van het strategisch gelegen 's-Hertogenbosch zijn in de loop der eeuwen vele malen verbeterd en uitgebreid. Rond 1519 werd bij het bouwen van de vestingmuren en het graven van de stadsgrachten, een verbinding met de Dommel gemaakt, waardoor de rivier de stad kon binnenstromen. De doorgangen waren door balken met lange ijzeren pinnen, die men hekels noemde, afgesloten. De Grootte Hekel had oorspronkelijk drie doorgangen, nu resteren er nog twee.